Hoofdstuk 1
Inleiding

1.1 Aansprakelijkheidsrecht

- Met aansprakelijkheidsrecht wordt doorgaans het recht met betrekking tot aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad bedoeld. Om de tegenstelling met aansprakelijkheid wegens niet-nakoming van een verbintenis uit overeenkomst ('wanprestatie') aan te geven, wordt ook wel gesproken van buitencontractuele of delictuele aansprakelijkheid. In deze Boom Basics staat de buitencontractuele aansprakelijkheid centraal. Omdat die aansprakelijkheid een verbintenis tot schadevergoeding meebrengt, maakt dit rechtsgebied deel uit van het verbintenissenrecht. Daarover gaat meer in het algemeen het deel Verbintenissenrecht van Van der Wiel e.a. In deze Boom Basics wordt de buitencontractuele aansprakelijkheid verder uitgewerkt.
- Hoewel schending van een verbintenis uit overeenkomst ('wanprestatie') ook zou kunnen worden aangemerkt als onrechtmatig handelen, kent de wet daarvoor een eigen regeling (gevolgen van niet-nakoming van verbintenissen). Die problematiek (contractuele aansprakelijkheid) blijft hier verder buiten beschouwing. Wel kunnen de gedragingen die aan de wanprestatie ten grondslag liggen tevens een onrechtmatige daad opleveren. Men spreekt dan van samenloop van rechtsgronden. Voor beantwoording van de vraag of in dat geval – naast of in plaats van een actie uit contract – een actie uit onrechtmatige daad mogelijk is, is beslissend of de gedraging ook onafhankelijk van de contractuele verhouding als

(zelfstandige) onrechtmatige daad is te kwalificeren. Zie HR 9 december 1955, ECLI:NL:HR:1955:47, NJ 1956/157 (Boogaard/Vesta).

Verburg leent de auto van Wery. Als Verburg de auto niet op het afgesproken tijdstip terugbrengt, schendt hij wel een contractuele norm, maar handelt hij niet onrechtmatig in de zin van art. 6:162 BW. Als hij de auto wel tijdig, maar door eigen onzorgvuldig gedrag beschadigd terugbrengt, handelt Verburg niet alleen in strijd met een contractuele norm (de bruiklener moet de zaak in goede staat teruggeven), maar ook onrechtmatig (beschadiging van andermans zaak is ook onafhankelijk van een contractuele verhouding onrechtmatig).

1.2 Het systeem

Ieder draagt zijn eigen schade, tenzij…

Het uitgangspunt in het aansprakelijkheidsrecht is dat ieder zijn eigen schade draagt, tenzij er een grond bestaat om deze schade af te wentelen. Deze grondslag kan zijn gelegen in een tekortkoming in de nakoming van een verbintenis ('wanprestatie', art. 6:74 BW), in de onrechtmatige daad (art. 6:162 BW), in kwalitatieve aansprakelijkheden (art. 6:169 e.v. BW) of in ongerechtvaardigde verrijking (art. 6:212 BW).

Schuld en risico, handelen en kwaliteit

- Aansprakelijkheid voor andermans schade kan zijn gebaseerd op een verwijtbare gedraging (schuldaansprakelijkheid), maar ook op een omstandigheid die voor risico van de aansprakelijke behoort te komen (risicoaansprakelijkheid).
- De aansprakelijkheid voor eigen handelen is geregeld in art. 6:162 BW. Het gaat daar veelal om aansprakelijkheid voor verwijtbaar handelen (schuldaansprakelijkheid), maar soms worden gedragingen ook buiten schuld toegerekend (zie art. 6:162 lid 3 BW). Een rechtvaardigingsgrond kan de onrechtmatigheid aan een gedraging ontnemen (zie par. 2.3). Een schulduitsluitingsgrond staat in de weg aan de toerekening van de onrechtmatige gedraging (zie par. 2.4). Voor sommige vormen van aansprakelijkheid geldt een verhoogde drempel voor toerekening (zie par. 8.4).
- Aansprakelijkheid voor schade door andermans handelen of voor schade door zaken is geregeld in de art. 6:169 e.v. BW. In deze gevallen vloeit de aansprakelijkheid doorgaans voort uit een kwaliteit/hoedanigheid van de aansprakelijke, zoals het zijn van werkgever (voor een werknemer die een fout maakt, art. 6:170 BW) of van bezitter (voor een zaak die gebrekkig is, art. 6:173 en 6:174 BW). De aansprakelijkheid berust dan niet op de schuld van de aansprakelijke, maar op een risico dat de wetgever voor diens rekening laat komen.

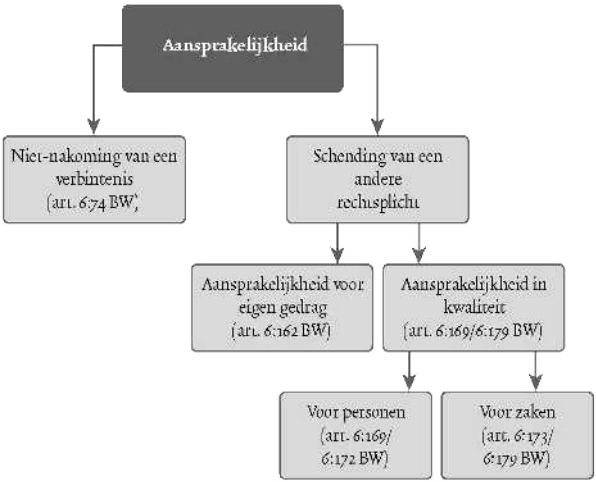

Figuur 1.1 Aansprakelijkheid

- Een persoon kan voor eenzelfde gebeurtenis aansprakelijk zijn op verschillende gronden (bijv. art. 6:74 en 6:162 BW). Ook kunnen verschillende personen voor eenzelfde gebeurtenis aansprakelijk zijn op verschillende gronden (bijv. de werknemer op grond van art. 6:162 BW en de werkgever op grond van art. 6:170 BW). Voor de laatstgenoemde gevallen regelt art. 6:102 BW zowel de externe verhouding (aansprakelijkheid jegens de benadeelde) als de interne verhouding (draagplicht tussen aansprakelijken) (zie nader par. 10.4).

Fagel laat zijn hond uit. Als Fagel niet goed oplet, rukt de hond zich los en bijt Bentink. Fagel is op grond van art. 6:162 BW aansprakelijk, omdat niet opletten onrechtmatig is, en op grond van art 6:179 BW omdat hij bezitter is van de hond. Liet Fagel niet zijn eigen hond, maar die van zijn buurman Cremer, uit, dan is Fagel aansprakelijk op grond van art. 6:162 BW en Cremer op grond van art. 6:179 BW. Vergoedt Fagel de schade van Bentink (externe verhouding), dan zal hij een deel van het bedrag kunnen verhalen op Cremer (interne verhouding).

Vestiging en omvang van aansprakelijkheid

Is eenmaal aan de basisvoorwaarden voor aansprakelijkheid – zoals die voor iedere afzonderlijke grondslag gelden – voldaan, dan moet worden vastgesteld wat de inhoud en omvang van de verplichting tot schadevergoeding is. Dat is geregeld in het schadevergoedingsrecht (art. 6:95 BW e.v.). Het gaat daarbij om de vraag welke schadeposten voor vergoeding in aanmerking komen (art. 6:95, 6:96, 6:106 BW) of de schade in voldoende verband staat met de gebeurtenis waarop de aansprakelijkheid berust (causaal verband: art. 6:98 BW, voordeelstoerekening: art. 6:100 BW, eigen schuld: art. 6:101 BW) en hoe de schade moet worden begroot (art. 6:97, 6:104, 6:105, 6:109 en 6:110 BW). Ten slotte kan de omvang van de schadevergoedingsplicht door de rechter of de wetgever worden beperkt.

Schadevergoeding en andere sancties

Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad brengt een verbintenis mee tot vergoeding van schade (art. 6:162 BW). Daarnaast zijn ook andere sancties mogelijk, zoals een verbod (om een dreigende